

BURSALI BİR SANATÇI: OYMACI FAHRÎ ÇELEBİ

Neslihan Duran

orcid.org/0000-0003-3000-526X

ÖZET

Bursalı Fahrî Çelebi, kâğıt oymacılığında (katı') yetmiş en büyük Türk sanatkârlarından biri olarak kabul edilir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında yetiştirilmiştir. Kaynaklarda doğum yılına dair bir kayda rastlamadığımız Fahrî'nin Kemalzâde'den (ö.1005/1597) ilim tahsil ettikten sonra oymacılığa başladığını biliyoruz. Fahrî Çelebi katı' sanatını oldukça ileriye taşımış ve yaptığı eserler "Fahrî oyması" denilerek anılmıştır.

Klasik kaynaklarda Fahrî'nin önemli bir eseri olarak nitelenen katı' eser, Sâdi-yi Şirâzi'ye ait Gülistan'dır. Sanatçının, baştan sona kadar renkli kâğıtlar ve ta'lik yazı ile oyarak meydana getirdiği bu eser günümüze ulaşmamıştır. Diğer eserlerinin farklı kütüphane, müze ve özel koleksiyonların bünyesinde bulunduğunu biliyoruz.

Anahtar Kelimeler: Katı', Bursa, Fahrî, Gülistan.

ABSTRACT

AN ARTIST OF PAPER-CUTTING FROM BURSA: KATTÂ' FAHRÎ ÇELEBİ

Fahrî Çelebi of Bursa is considered as one of the famous and prominent Turkish katı' artist. Even there is no record of his year of birth, it is known that he was trained in the second half of the 16th century by Kemalzâde (1005/1597), a known paper-cut artist of his time. Fahrî promoted the paper-cut art to a higher level. Therefore, his works are described as "Fahrî Cutting". He carved the very famous work Gulistan written by Sâdi-yi Şirâzi out of colored papers and in the calligraphic script of ta'lik. This work is considered as his masterpiece which did not reach till today. Currently, many fragments can be found in different libraries, museums and private collections.

Keywords: Paper-Cutting, Bursa, Fahrî, Gulistan.

Küçük bir beylik olarak M. 1299'da kurulan Osmanlı Devleti'nin (1299-1922) zamanla kudretli bir imparatorluk haline gelmesinin en önemli sebepleri; siyasi, ekonomik ve askeri açıdan göstermiş olduğu ilerlemelerin yanı sıra kültür ve sanata vermiş olduğu kıymettir. Osmanlı'yı hüküm sürdüğü asırlarda zirveye taşıyan bu anlayışın temellerinin, devletin ilk başkenti olan Bursa'da atıldığını söyleyebiliriz. Kuruluşu antik çağa kadar uzanan, fakat özellikle Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesiyle hakiki anlamını bulan bu kadim şehir, derin ve güçlü bir kültürel mirasa sahiptir. Bursa bir Osmanlı kenti olarak Osmanlı kent düzeninin kurulduğu ve biçimlendiği yerdir.

Özkeçeci'ye (2007, s. 39) göre Osmanlı'nın ilk mimari yapıları İznik'te görülür. Yine İznik'te, Konya'daki Selçuklu Sarayı'na bağlı "nakkashane ananesi" örnek alınarak, Osmanlı'nın ilk sanat merkezi kurulmuştur. Ardından merkez olan Bursa ve Edirne'de, İstanbul'un fethinden sonra ise Topkapı Sarayı'nda yeni nakkashaneler kurularak, bizzat Osmanlı padişahlarının himayesinde bugün Türk İslam sanatları adı altında genellediğimiz bedii sanatlarımıza büyük önem verilmiştir. Bunların sonucunda, Osmanlı'nın mimari üslubu ve buna paralel olarak mûsiki, edebiyat ve kitap sanatlarına dâhil olan hat-tezhip-minyatür, katı' gibi sanatlar da büyük gelişme kaydetmiştir. Diyebiliriz ki meydana gelen bu eserler zamanın yok edici tesirinden kurtularak, bugün gıpta ile inceleme imkânı bulduğumuz şaheserlerdir.

Osmanlı padişahları da bizzat sanatla ilgilenmiş; şair, mûsikişinas ve hattat gibi sanat erbabının hâmesi olmuşlardır. Bunun bilinen ilk örneği Sultan II. Murad'dır. II. Murad Han'ın haftada iki gün ulema, sanatkâr ve şairleri bir araya toplayarak Bursa'da sohbet meclisleri düzenlediği bilinmektedir (Karatay, 2008, s. 70).

Klasik Türk İslam sanatları içerisinde yer alan kitap sanatlarını; hat, tezhip, minyatür, ebru, cilt ve katı' olarak altı temel gruba ayırabiliriz. Bu makalede ele aldığımız Fahrî Çelebi'nin eserler verdiği sanat dalı olan katı'yı Celal Arseven, Sanat Ansiklopedisi'nde şu şekilde tanımlanmıştır; "bir kâğıt ve ya deri üzerindeki yazıyı, motifi ya da resmi, en ufak bir işaretini dahi bozmadan bir kalem tıraş ile oyup çıkararak içi oyulmuş parçayı (dişi) veya çıkan parçayı (erkek)

yine başka bir renkte bir kâğıt ya da deri üzerine istifine göre yapıştırmak hüneridir. Bu suretle asıl yazıldığı kâğıttan alınan oyma "erkek-dişi" adı ile ikiye ayrılır. Asıl kâğıtta kalan oymaya "dişi" ve diğer bir kâğıda götürüp yapıştırılan oymaya da "erkek" tabir olunur. Bu şekilde yapılmış eserlere kâta (mukatta'), sanatkârına da kattâ' denir." (Arseven, 1983, s. 980).

İlhan Ovalıoğlu bu sanatın Orta Asya kanalından geçerek İslam dünyasına ulaştığını söyler (Ovalıoğlu, 2007, s.9). Nitekim Filiz Çağman, "Günümüze gelen örneklerden ve yazılı kaynaklardan on beşinci yüz yılın ikinci yarısında Herat'ta ortaya çıktığı anlaşılan bu sanat kolunun köklerini deri oymacılığa aramak gerekir. Deri oymacılığı özellikle İslam kitap kaplarında on dördüncü yüzyıldan itibaren uygulanmıştır. Bu sanat kolunun kökleri ise VI-X. yüzyılları arası Kopt kitap kapları ile VIII-IX. yüzyılları Uygur sanatına dair kitap kaplarına dayanır." (Çağman, 1976, s. 22) diyerek bu söylemi desteklemiştir.

Bu çalışmada Osmanlı'nın kadim şehri ve birçok alanda ilk mektebi olan Bursa'dan çıkan sanatkârlardan meşhur bir katı' sanatçısı Bursalı Fahrî Çelebi'nin çeşitli müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda bulunan çalışmalarını tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bursalı Fahrî Çelebi'nin Hayatı ve Sanatkârlığı

Bursalı Fahrî Çelebi'nin hayatı hakkında çok fazla malumata sahip değiliz. XVI. yüzyılın ikinci yarısında yetişen Fahrî Çelebi kâğıt oymacılığının en büyük Türk sanatkârlarından biri olarak kabul edilir. Kaynaklarda doğum yılına dair bir bilgi bulunmaz. Bir müzayede sitesinde rastlanan ve Fahrî Çelebi'ye atfedilen "*Fahrî bin Velîyyu'l-Burusevî*" ketebeli¹ bir eserinden babasının adının Veli olduğu anlaşılmaktadır. (bkz. Görsel 1). Eserlerinde daha çok Fahrî ve Fahrî el-Burusevî mahlasını kullanmıştır. Kaynaklardan Fahrî'nin Kemalzâde'den (Edirneli Ali Çelebi ö. 1005/1597) ilim tahsil ettikten sonra oymacılığa başladığını öğreniyoruz. Bugüne kadar ondan bahseden müelliflerin tamamı onun yüksek sanatından ve kendisinin-

¹ Eserlerinin ketebe kayıtlarında genellikle Fahrî ve Fahrî el-Burusevî imzasını kullanan sanatçının bu oyması, yazı üslubu açısından da incelendiğinde Fahrî'ye ait diğer eserlerle benzerlik gösterdiğinden ona ait olduğu düşünülmektedir.

Görsel 1

Sotheby's Müzayede Sitesinde bulunan Fahrî oymasının ketebe kaydı. (Lot Numarası: 98). Kaynak: <https://www.lotsearch.de/lot/a-rare-quatrain-in-decoupage-calligraphy-signed-by-fahrî-of-bursa-21203786> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

den övgüyle söz etmişlerdir. Fahrî'nin eserleri, XV. yüzyılda yaşamış ve bu sanatın ilk örneklerini veren Heratlı Abdullah'ın katı'larıyla karşılaştırıldığında, bu sanatı çok ileriye götürdüğü görülür. Bursalı Fahrî sadece yazı oymacılığıyla kalmamış, bahçe tasvirleri, vazoda katlı çiçekler gibi çeşitli eserler de ortaya koymuştur. Meydana getirdiği eserler "Fahrî oyması" diye nam yapmıştır. II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ve I. Ahmed zamanında eserler vermiştir. (Çağman, 2002, s. 32-35; Mesara, 1998, s. 15-23; Rado, 1984, s. 93; Serin, 1995, s. 95-96)

Merhum Bursalı Mehmed Tahir Bey, Oymacı Fahrî hakkında yazdığı makalesinde şu satırlara yer vermiştir:

"O, milletimizin vücudu ile iftihar edebildiği bir sanatkârdır. Bu sanat Türk ilinde İran yoluyla gelmiş, terâcim ve menâkıb kitaplarımıza o yolun edâ-yı tesmiyesi ile "Katı'ân" diye geçmiştir. Heratlı Abdullah, İranilerce reis-i katı'ân gösterilir. Hâlbuki bizim oymacı Fahrî'miz bunu fersah fersah geçmiştir. Fahrî bize İrandan gelen katı'lığı, yani nefis bir yazıyı ve bilhassa pek nefis bir ta'lîk yazısını, bulunduğu kâğıttan ne hat ve ne de zerre kadar kâğıda hâlel gelmeksizin kesmek sanatını, geldiği gibi bırakmamış, onu oymacılık ile bihakkın tetvic eylemiştir. İlk bakışta çok kolay görünen bu işin öyle birkaç harf veya satır değil, 20-30 formalık bir dişi meydana getirerek, bu işe girişecek ve muvaffak olacak sanatkârda ezeli bir aşk ve Eyüb peygamber gibi bir sabır ve dikkat lâzımdır. Oymacılığın eşkâl, hutut ve bunların tertibi ve istifindeki tenasüb dakik ve ahenk temini büyük bir kudrete ihtiyaç gösterir. Bu eşkâl bazan da çiçek resimleri oluyor ki zevk-i selimin pek yüksek olmasına ihtiyaç gösterir. Oymacı Fahrî'nin bahçe

tertibindeki maharet-i kâmilese ise zamanına göre ne decelerde tenasüb ilmine âşına ve bedâyi-perver olduğunu gösterir. Sanatını gösterebilecek eserleri yok gibidir."²

Gelibolulu Mustafa Âli, *Menâkıb-ı Hünerverân*'da sanatçıdan: "Anadoluda yetişenlerden Bursalı Fahrî ise, kıta kesiminde (katı'ında) dünyada benzeri olmayan bir sanatçıdır. Bahçe tertibinde, şükûfe ve çiçeklerin çeşitlerini kesmekte gösterdiği eşsiz sanat kudreti her yerde beğenilmiş ve değeri teslim edilmiştir" diye bahseder (Gelibolulu Mustafa Âli, 2012, s. 146).

Evlîya Çelebi de Fahrî'nin sanatkârlığı husunda Âli'nin fikrine iştirak etmektedir. Seyahatnamesi'nin Bursa'yı anlatan kısmının Ulu Câmî minberi tezyinatı bahsinde, buradaki nakışların güzelliğini anlatmak için tıpkı Bursalı Fahrî'nin eserleri gibi benzersiz olarak niteleyerek şunları söylemiştir: "Bu Fahrî'nin dahi oymalı hatları ne bugünde görülmüştür, ne de ilerde görülecek! Cenab-ı Rabbü'l-İzzet buna öyle bir kuvvet basar vermiş ki, güya çeşmî şebcerağ imiş hatta bir *Gülîstan* bir *Busutan* kitaplarını öyle oyma etmiş ki hakka mertebe-i icazdadır" der (Evlîya Çelebi, 1314, s.13; Öcalan, 2009, s.40-41). Habib Efendi ise "Memalik-i Osmaniyede dahi Fahrî Bursavî gibi bir katı' zuhur etmiştir ki katı'-ı hat ve gerek katı'-ı ezhar ve şükûfe ve sair şeylerde nâziri görülmemiştir" diyerek övgüde bulunur. (Habib, 1305, s. 261).

Fahrî'den haber veren diğer müellifler gibi Ali Canib Yöntem de, ondan "Fahrî'nin sanatı öyle bir bediâdır ki onun eserlerini seyir ve tetkik edenler yalnız bir tabir bulabilirler: Harika! Bu gün o eski sanatın birçok kısımları taklit edilebiliyor, fakat Fahrî oymaları asla!" diyerek sanatçının çalışmalarını güzelliği hususunda diğerlerine katılır. (Rado, 1984, s. 93).

Süheyl Ünver ve Zübeyde Cihan Özsayiner, sanatçının Mevlevî olduğunu kaydetmiştir. XVIII. yüzyılın büyük divân şairi ve aynı zamanda Mevlevî olan Şeyh Gâlib'in bu büyük sanatkâr için söylediği beyit şöyledir:

² Bursalı Mehmed Tahir, Bursalı Oymacı Fahrî, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi, s. 18, 1918, s. 351-352

“O rütbe hurdekâr olmuş ki Kirman tahta-i ferşin
Eder Pür-neg ü noksan dest-i Fahrî-i makasdan” (Özsay-
ner, 1994, s. 125; Mesara, 1998, s. 23).

Yine bir Mevlevî katı’ sanatçısı olan Gazneli Mahmud’un
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nin, Yıldız Sarayı’ndan
gelen kıymetli kitaplar bölümünde T. 5461 numara ile kayıtlı
bir eseri bulunur. Albüm H. 1097/1686 tarihlidir. Gazneli
Mahmud, içindeki hemen her hünerin kendisine ait olduğu
bu albümün şemşe kabının iç tarafına ta’lik hattıyla yazdığı
manzum bölümde, Bursalı Fahrî ile eserini mukayese ede-
rek kendisiyle iftihar etmiştir.

“Zer ü ziverle zeyn olmuş bu bir cild-i musanna’dır.
Bunun mislinde cild olmaz, aceb pür-nakş ü zibâdır.
Numayan oldu tarhından bu cildin san’at-ı Mânî
Hakikatle bakılsa, belki andan dâhi âlâdır.

Ki zira bunda Fahrî, san’atından dâhi fâhir-ter
Oyulmuş hurde rûmiler ve güller, böyle bercâdır.” (Der-
man, 2019, s. 150; Türkoğlu, 2011, s. 22-23).

Klasik Türk İslâm sanatlarının pek çok sahasında behresi
olan Süheyl Ünver, onun için: “Fahrî yalnızca oymacı de-
ğil, aynı zamanda bu yüksek üslubu³ pürüzsüz yazan büyük
bir ta’lik üstadıdır” (Mesara, 1998, s. 25) derken sanatçının
hattatlığına dair kanaatlerini belirtir.

Fahrî’nin vefat tarihi hakkında ihtilaf vardır. Halil Ethem
Eldem’in *Elvah-ı Nakşiye* Koleksiyonu’nda H. 994/1604’de,
İsmail Belîğ’in *Güldeste*’sinde H. 1020/1611’de vefat ettiği
kaydedilmiştir. Şevket Rado, Reşad Ekrem Koçu ve Georg
Jacob ise H. 1028/1618 tarihinde birleşirler (Eldem, 1970,
s.30; Donuk, 2016, s. 758; Jacob, 1964, s. 447; Koçu, 1971, s.
5486-5487; Rado, 1984, s. 93). Belîğ’e göre Edirnekapı’sın-
da, Hattat Kırîmî Abdullah Efendi yanına defnedilmiştir.
Lakin bir başka kaynak İstanbul Surları dışında Emir Bu-
harî Câmî civarında defnedildiğini söyler (Donuk, 2016,
s. 758; Mesara, 1998, s. 23; Serin, 1995, s. 95-96). Bu kay-
naklar içinde İsmail Belîğ’in eseri *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*

(H. 1117/1705 ve H. 1135/1722)⁴ tespit edilen en eski klasik
metin olması hasebiyle vefat tarihi olarak onun verdiği H.
1020/1611 tarihini tercih ettik.

Fahrî Çelebi genellikle, İmâd-i Hasenî’nin⁵ yüksek ta’lik
üslûbunda yazılmış Farisî oyma eserler meydana getirmiştir.
Bu eserlerinde ebrulu yahut muhtelif çeşitlerde renkli
kâğıtlar kullanmayı tercih eder. Yazı oymasındaki mahareti
öylesine geliştirmiştir ki oyarak meydana getirdiği bu eserle-
rin, kalemle yazılmış ta’lik yazıdan bir farkı yoktur. Yer yer
yazı zeminlerinde ve üçgen koltukların içerisine tasarladığı
bitkisel kompozisyonların zenginliğinden aynı zamanda
usta bir müzehhip olduğu anlaşılmaktadır. Bu zenginliğe,
bazı eserlerini çevreleyen kenar suları ve pervazlarda da
rastlanmaktadır (bkz. Görsel 2, Görsel 3, Görsel 4, Görsel
5, Görsel 6, Görsel 14, Görsel 18, Görsel 22).

Yazı dışında kalan eserlerine ise şu an Viyana Saray Kü-
tüphanesi’nde bulunan ve Bursalı Fahrî’ye atfedilen H.
979/1572 tarihli, III. Murad’a takdim edilen bir murakka’
albümün⁶ içerisinde rastlıyoruz (bkz. Görsel 2) (Mesara,
1998, s. 24). Şehabettin Uzluk 1935 senesinde Prof. Dr.
Nafiz Uzluk’la birlikte Viyana’da buldukları esnada katı’
oyma bir eseri⁷ tetkik ettiklerini ve albümün Bursalı Fah-

4 Bu eserin en önemli özelliği diğer kaynaklarda dağınık halde bulunan
hekim, meddah, kattâ’ ve musikîşinas gibi zanaat ve sanat ehlinin hal
tercemelerini derli toplu bir surette barındırmasıdır. Sanatçılara ayrılan
Gülbün-i Hamîşde (beşinci bölüm) özellikle meddâhlar ile ilgili verilen
malûmata diğer kaynaklarda rastlanmamaktadır (Donuk, 2016, s. 124).

5 (H. 961/1554-H. 1024/1615) tarihleri arasında yaşamış nesta’lik
yazıyı güzelliğinin zirvesine ulaştıran Safevî hattatı. İmâd’in üslûbu,
XVII. yüzyılın başından itibaren bütün İslâm ülkelerine yayılmaya
başlamış, Osmanlı-Türk hattatları da XIX. yüzyılın başlarında Yesârîzâde
Mustafa İzzet tarafından Türk nesta’lik ekolü kuruluncaya kadar onun
etkisinde eser vermişlerdir. Veliyyüddin Efendi, Kâtibzâde Mehmed Refi
Efendi, Yesârî Mehmed Esad ve daha birçok Türk hattatı nesta’liki İmâd
seviyesinde yazmıştır (Alparslan, 2000, s. 169-171).

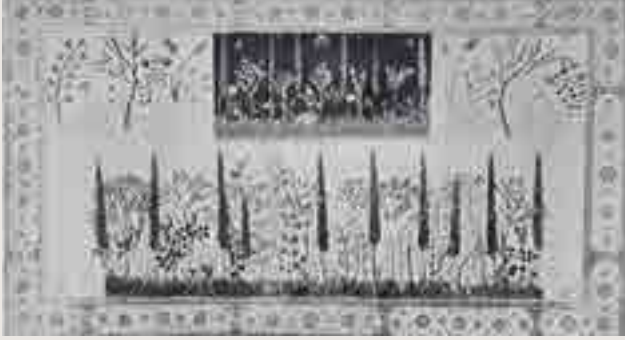
6 Filiz Çağman, III. Murad’a takdim edilen albümdeki bazı katı’
bahçelerin araştırmacılar tarafından Bursalı Fahrî’ye atfedilmesine
şerh düşerek; bilhassa İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki Fahrî’ye
atfedilen albümün hazırlanış tarihini göz önüne alarak bunların Fahrî’nin
elinden çıkmış olma ihtimaline şüpheyle yaklaşır. Ayrıca bu eserleri
kullanılan renkli kâğıt türü ve kompozisyonları bakımından da XVI.
yüzyılın ikinci yarısından ziyade, Kanûni devri sanatçılarının üslûbuna
daha yakın bulunduğunu ifade eder (Çağman, 2002, s. 32-35).

7 Bu albümde erkek-dişi oyma ta’lik kıt’alar, çiçek ve bahçe manzaraları
vardır. Albümde bulunan bir tabloda yeşilin bütün tonlarının verildiği
ağaçlar, rengarenk lale, karanfil, gül, yasemin ve bülbüllerin en ince
teferruatına kadar iki bahçe tasviri resmedilmiştir. Bu eser üzerine
G. Flügel, J. Von Karabacek ve Şahabettin Uzluk araştırma yaparak
yayımlamışlardır. (Uzluk, 1957, s. 53)

3 İmâd-i Hasenî’nin geliştirdiği ta’lik üslûbu.

Görsel 2

Viyana Saray Kütüphanesi'nde bulunan H. 979/1572 tarihli Bursalı Fahrî'ye atfedilen albümden bir sayfa (Cod. Mixt. 313). Kaynak: Mesara, G. (1998). Türk sanatında ince kağıt oymacılığı (Kati') (2. bs.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. S. 24.

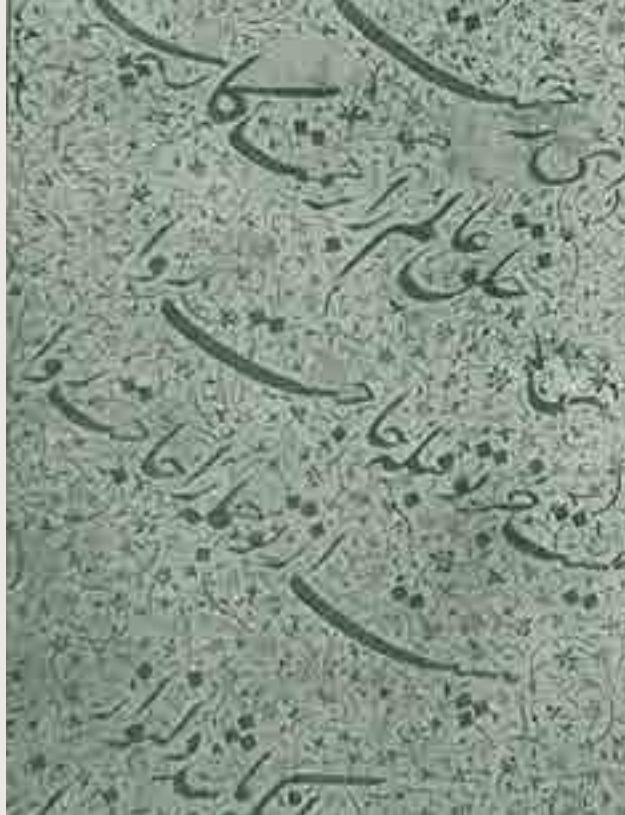
Görsel 5

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Envanter no.: 2170) kayıtlı murakka'nın 6a varağındaki zeminde tamamen dışı oyma müzehhep kıt'a.

Görsel 3

Viyana Saray Kütüphanesi'nde bulunan H. 979/1572 tarihli Bursalı Fahrî'ye atfedilen bir albümden bir sayfa (Cod. Mixt. 313). Kaynak: Uzluk, Ş. (1957). Mevlevilikte resim ve resimde meleviler. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Resim:32).

Görsel 4

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Envanter no.: 2170) kayıtlı murakka'nın 5b sayfasındaki Fahrî imzalı erkek oyma kıt'a.

Görsel 6

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Envanter no.: 2142) kayıtlı murakka'nın içinde bulunan Fahrî imzalı dışı oyma kıt'a.

Görsel 14

RISD Museum Koleksiyonu'ndaki bir şiir albümünde bulunan Fahrî ketebeli yukarı doğru mail Farisî ta'lik bir oyma. (Obje no.: 17. 490) Kaynak: https://risdmuseum.org/art-design/collection/papercut-poetry-album-17490?return=%2Fart-design%2Fcollection%3Fsearch_api_fulltext%3Dfahri%2Bof%2BBursa%26field_type%3DAll%26op%3D Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 22

Kent Antiques Limited Müzayede sitesinde bulunan Fahrî ketebeli eser (Özel koleksiyon). Kaynak: (<https://www.kentantiques.com/art/calligraphy.php>) Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 18

Sotheby's Müzayede Sitesi'ndeki nadir bir albümünde bulunan Bursalı Fahrî'ye ait ikişerli üç kıt'adan oluşan sağdan sola mail Farisî ta'lik oyma (Lot no.: 57). Kaynak: <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/lot.57.html/2010/arts-of-the-islamic-world-110223> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

rî'ye ait olduğu kanaatinde olduğunu söylemiştir (bkz., Görsel 3) (Uzluk, 1957, s. 53). Lakin bu iki kaynakta bildirilen ve Fahrî'ye atfedilen bu albümdeki görselleri incelediğimizde bahçe tasarımındaki küçük farklılıklar aynı albümün başka sayfaları olabileceğini düşündürmektedir. Her iki bahçe tasarımı dikdörtgen bir alan içerisine yerleştirilmiş ve enine bölünerek alt ve üst olarak iki kısım olarak tasarlanmıştır. Her iki örneğin üst tarafının ortasına, zemin koyu renkli ve etrafı altın cetvel ile çevrelenmiş serviler ve çeşitli ağaçlardan oluşan katıdan küçük bir bahçe tasviri yer alır. Sanki sanatçı burada, bir bahçenin gece ve gündüz görünümünü aynı pencereden seyrettirmek istemiş gibidir. Bu bölümün sağ ve sol iki yanında bulunan serbest çiçek kompozisyonları her iki eserde farklıdır. Genellikle natüralist üslupta lale, karanfil, gül ve sümbül gibi çiçekler kullanılmış olmakla birlikte çiçeklerin istifleniş şekli ve tercih edilen çiçekler farklılık göstermektedir. Her iki eserin alt kısmında ise, kompozisyonun alt yarısını kaplayacak şekilde tasarlanmış servi ve çeşitli ağaçlardan oluşan ve aralarına gül, karanfil, sümbül gibi çeşitli çiçeklerin de bulunduğu katıdan bir bahçe tasviri vardır. Sanatçı Görsel 3'de bulunan eserinde bu bahçe tasvirinin iki yanında boşluk bırakmayı tercih ederken diğer eserde bahçe tasvirini eseri çevreleyen altın cetvele kadar uzatmıştır. Her iki eserde de bu bölümü on üç adet kartuşa bölünmüş geniş bir pervaz takip eder. Her kartuşun içerisine çift tahrir hatalardan mürekkep bitkisel bir kompozisyon kendini tekrarlar.

Gülistan'ın Serencâmı

Bursalı Fahrî Çelebi'nin baştan sona oyma eseri *Gülistan* bu sanatın harika örneklerinden biridir. Lakin bu eserin başına gelenler ve takdim edildiği sultanın kim olduğu husundaki bilgiler muhtelifdir. Ne yazık ki eser günümüze ulaşmamıştır (Evliya Çelebi, 1314, s.13; Donuk, 2016, s. 757-758; Kepecioğlu, 2009, s. 85-86; Rado, 1984, s. 93).

Fahrî, Sa'dî-yi Şirâzî'nin *Gülistan* adlı eserini baştan sona kadar renkli kâğıtlar ve ta'lik yazı ile oyarak meydana getirmiş ve çok özendiği bu eserini I. Ahmed'e takdim etmiştir. Sultan ise bu kağıt oyma eseri kalem ile yazılmış yazıya kıyas ederek iltifat etmemiş ve eserinin takdirini bekleyen Fahrî Çelebi'yi gücendirmiştir. Bir zaman sonra Fahrî Çelebi, Dârüssaade ağası Mustafa Ağa'ya bir arzıhâl vererek padişahın huzuruna tekrar kabulü için aracı olmasını rica

etmiş ve Ağa da tekrar Fahrî Çelebi'nin mağduriyetini Padişah'a bildirerek yeniden huzura çıkmasına vesile olmuştur. Padişah'ın sual etmesiyle Ağa tekrar bu eserin inceliklerini anlatmış ve Sultan I. Ahmed de, o sırada Hindistan hükümdarlarından birinin gönderdiği gayet sanatlı sedefkârî bir çekmeceyi kendisine hediye ederek Fahrî'yi çok sevindirmiştir. (Kepecioğlu, 2009, s. 85-86)

Bu mesele ile ilgili Belîğ *Güldeste*'sinde; eserin önce I. Ahmed'e, takdir görmediği için ardından Sultan IV. Murad'a⁸ takdim edildiğini ve sultanın Fahrî'nin *Gülistan* adlı eserinin ihtiva ettiği güzellik karşısında hayran kaldığını lakin bu derece nefis ve emsalsiz bir eserin alt tarafına kebbe kaydı düşülmesini uygun görmediğinden deryaya attırıldığını bildirmiştir (Donuk, 2016, s. 757-758).

Şevket Rado ise Fahrî'nin *Gülistan* adlı eserini I. Ahmed'e hediye ettiğini ancak, III. Murad'a takdim edildiği bilinen ve şimdi Viyana Saray Kütüphanesi'nde bulunan H. 979/1572 tarihli Bursalı Fahrî'ye atfedilen İstanbul'dan çıkma bir başka murakka' albüm olduğunu belirtmiştir. (Rado, 1984, s. 93).

Her ne kadar kaynaklar, eşsiz kabul edilen bu albümlerin hangi sultanlara hangi tarih sırasıyla takdim edildiği hususunda ihtilaf halinde olsalar da Fahrî'ye atfedilen eserlerin güzelliği konusunda hemfikirdirler.

Bursalı Fahrî Çelebi'nin Tespit Edilen Eserleri

XVI. yüzyılın ikinci yarısında yetişen Bursalı Fahrî Çelebi'nin müzelerde, kütüphanelerde ve çeşitli özel koleksiyonlarda bulunan eserleri, onun bu sanatta ne kadar mahir

8 Gülistan'ın, IV. Murad'a takdim edildiğini haber veren kaynak İsmail Belîğ'in *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*'ındır (H. 1117/ 26 Ekim 1705). Her ne kadar ihtilafı olsa da Fahrî'nin vefat tarihi H. 1028/1618 kabul edersek ve Sultan IV. Murad'ın tahta çıkışının (1032/ 10 Eylül 1623) senesi olduğu göz önüne alınırsa tarihler arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Elimizdeki bilgiler doğrultusunda, Sultan IV. Murad'ın tahta çıktığı esnada Fahrî Çelebi hayatta değildir. Bu eserden iktibasta bulunan Kemal Çığ'ın; Türk Oymacıları ve Eserleri makalesinde ve Georg Jacob'un; *İslam Ansiklopedisi*'nde bulunan "Fahrî" maddesinde bu tarih ihtilafı hususunda bir tashihleri bulunmamaktadır. (Çığ, 1958, s. 162; Donuk, 2016, s. 757-758; Jacob, 1964, s. 447). Lakin, Filiz Çağman Fahrî Çelebi'nin, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed ve I. Ahmed dönemlerinde eserler verdiği belirtmiş olup eser verdiği sultanlar içinde Sultan IV. Murad'ı zikretmemiştir (Çağman, 2002, s. 32-35).

Görsel 7
T.S.M. Kütüphanesi'nde
H.2177 numara ile
kayıtlı bir albümde
bulunan "Fahrî el-
Bursevî" ketebeli H.
980/1572 tarihli oyma.

olduğuna dair bir delildir. Tespit edebildiğimiz eserlerinin listesi aşağıdaki gibidir:

Kaynaklara Göre Fahrî'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki Eserleri

- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki muhtelif murakka'lar içinde değişik ebatlarda erkek-dişi oyma on yedi adet kıtası bulunur. Bunlardan ikisi Bağdat Köşkü'nde (Envanter no.: 409), on beşi de Hazine Kitaplığı'ndadır (Envanter no.: 2138, Envanter no.: 2142, Envanter no.: 2145, Envanter no.: 2169, Envanter no.: 2170, Envanter no.: 2294) (Çığ, 1958, s. 163) (bkz. Görsel 4, Görsel 5, Görsel 6).
- Yine T.S.M.'de H. 2177 numara ile kayıtlı bir albümde Fahrî oyması eserler bulunmaktadır. Bu albümün içinde H. 980/1572 tarihli koyu mavi zemin üzerine ustalıklı oyulmuş "Fahrî el Bursevî" ketebeli mail bir kıtası da bulunur (Bağcı, 2018, s. 138; Türkoğlu, 2011, s. 21) (bkz. Görsel 7).
- Fahrî'nin, T.S.M. Kütüphanesi'nde bulunan bir murakka' albümünün (Envanter no.: H. 2146) üzerinde katmerli çiçekler halinde kat kat kesilmiş, gül goncası, menekşe ve sümbüllerle oluşturulmuş serbest bir kompozisyonu vardır. Bu albümün 1b levhasında bir gülün yaprağında son derece küçük bir ölçekte "Fahrî el- Bursevî" imzası vardır (Demiriz, 2005, s. 51) (bkz. Görsel 8).
- Sanatçının T.S.M. Kütüphanesi'nde, H. 910/1504-5 tarihli bir murakka' albümün 11. ve 12. sayfalarında Fahrî ketebeli iki eseri bulunur. Eser iki kıt'alı dört satırdan oluşan mail Farsça yazılmış aynı şiirin erkek ve dişi olarak oyulmuş iki örneğidir. (Özsayiner, 1994, s. 129).
- T.S.M. Revan 341 numarada kayıtlı hadis tercümesi olan bir kitabın içinde stilize çiçek formlarından oluşan 9 adet eseri vardır (Türkoğlu, 2011, s. 23).

Görsel 8
T.S.M. Kütüphanesi'nde
bulunan H. 2146
envanter numaralı bir
murakka' albümünün
1b levhasında bir gülün
yaprağında katı ile son
derece küçük bir ölçekte
"Fahrî el- Bursevî" imzası
vardır.

Görsel 9
Konya Mevlânâ
Müzesi'ndeki
Mecmuatü'l- Eş'ar
ve Resâil adlı eserin
içerisinde (Envanter
no.: 102) Fahrî imzalı
bir kıt'a.

Görsel 10
Viyana Saray
Kütüphanesi'nde bulunan
albümden Fahrî'nin farisi
ta'lik hattı (Cod. Mixt.
313).

Görsel 11
RISD (Rhode
Island School of
Design) Museum
Koleksiyonu'nda
bulunan bir şiir
albümünün içinde
Fahrî ketebeli ait mail
Farisi ta'lik oyma. (Obj
no.: 17.493).

Kaynak: https://risdmuseum.org/art-design/collection/paper-cut-poetry-album-17493?return=%2Fart-design%2Fcollection%3Fsearch_api_fulltext%3Dfahri%2Bof%2BBursa%26field_type%3DAll%26op%3D
Erişim tarihi: 14. 04.
2020.

Görsel 12
RISD (Rhode Island School of Design) Museum Koleksiyonu'ndaki bir
şiir albümünde bulunan Fahrî'ye ait mail Farisi oyma. (Obj no.: 17.
489) Kaynak: https://risdmuseum.org/art-design/collection/paper-cut-poetry-album-17489?return=%2Fart-design%2Fcollection%3Fsearch_api_fulltext%3Dfahri%2Bof%2BBursa%26field_type%3DAll%26op%3D
Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Diğer Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Eserleri

- Konya Mevlânâ Müzesi'ndeki "Mecmuatü'l- eş'ar ve Resâil" adlı eserin içerisinde (Envanter no.:102) H. 1099/1687 tarihli Fahrî ketebeli erkek oyması vardır (bkz. Görsel 9). Gülbün Mesara'ya göre bu mecmuadaki katı' türündeki diğer buketlerin de bu sanatkâra ait olması muhtemeldir (Envanter no.: 102) (Mesara, 1998, s. 23-24). Lakin elimizdeki kayıtlar doğrultusunda Fahrî H. 1099/1687 tarihinde hayatta değildir. Bu eser üslûp açısından Fahrî'nin tespit edebildiğimiz diğer eserleriyle benzerlik göstermektedir. İhtimaldir ki başka bir kattâ' Fahrî'nin bir eserini, o tarihte takliden çalışmış ya da elde bulunan bir Fahrî oyması o tarihte sayfa tasarımının içerisine yerleştirilmiş olabilir. Eser bu bakımdan ilgi çekicidir.
- Viyana Saray Kütüphanesi'nde bir albümün içinde bulunan Fahrî'ye ait Farisî mail ta'lik oyma. (Cod. Mixt. 313) (Uzluk 1957: R 32) (bkz. Görsel 10).
- RISD (Rhode Island School of Design) Museum Koleksiyonu'nda bulunan bir şiir albümünün içinde bulunan Fahrî ketebeli mail Farisî ta'lik oyma. Nohudî renk zemin üzerinde açık renkle oyulmuş ta'lik yazının etrafı altın cetvel ve ebrulu bir pervaz ile çevrelenmiştir. Bunu altın cetvellerle birbirlerinden ayrılmış sırasıyla sarı, gülkurusu ve krem rengi zerefşân bölümler takip etmektedir (Obje no.: 17.493) (bkz. Görsel 11).
- RISD (Rhode Island School of Design) Museum Koleksiyonu'ndaki bir şiir albümünde bulunan Fahrî'ye ait mail Farisî oyma. Açık renk zerefşân zemin üzerinde küf yeşili renkle oyulmuş ta'lik yazının etrafı altın cetveller ve renkli trilin çizgileriyle ile çevrelenmiştir. Bunu sırasıyla altın cetvellerle birbirlerinden ayrılmış küf yeşili, turuncu ve sarı renkte üzerleri zerefşanlı bölümler takip etmektedir (Obje no.: 17. 489) (bkz. Görsel 12).
- RISD Museum (Rhode Island School of Design) Koleksiyonu'ndaki bir şiir albümünde bulunan Fahrî ketebeli mail Farisî ta'lik oyma. Koyu mavi zemin üzerine altın ile oyulmuş erkek ta'lik yazının sağ alt ve sol üst bölü-

münde yer alan üçgen koltuklar içinde, katı' serbest helozonik altın çiçeklerle bezenmiştir. Yazının etrafı altın cetveller ve renkli trilin çizgileriyle ile çevrelenmiştir. Bunu sırasıyla altın cetvellerle ve renkli çizgilerle birbirlerinden ayrılmış açık sarı, küf yeşili, yumurta sarısı renginde üzerleri zerefşân pervazlar takip etmektedir (Obje no.: 17. 500) (bkz. Görsel 13).

- RISD Museum Koleksiyonu'ndaki bir şiir albümünde bulunan Fahrî ketebeli yukarı doğru mail Farisî ta'lik bir oymadır. Eser üç kısımdan oluşmaktadır. Koyu renk zemin zemin üzerine altın ile oyulmuş nefis yazının etrafı altın ile cetvelenmiştir. Yazı kısmın bitimini açık mavi zemin üzerine zerefşân atılmış bir bordür ve onu nohudî renk ayrı bir pervaz takip etmektedir. Bu kısımda yazılı bölümün üstünde alınlık tarzı bir alan bırakılmıştır. Yine bu bölümün etrafını koyu mavi zemin üzerine siyah renkte kenarları altınla tahrirlenmiş çift iplik rûmiden oluşan geniş bir katı' pervaz çevrelemektedir (Obje no.: 17. 490) (bkz. Görsel 14).
- British Museum Koleksiyonu'nda bulunan Fahrî'nin satır araları çiçek motifleriyle süslenmiş ta'lik kıt'ası vardır (Çığ, 1958, s. 163). Eser, koyu renk zemin üzerinde beyne's-sütura alınmış sağdan sola yukarı mail dört satırdan oluşur. Yazı oymaları altındır. Yazı zemininin satır aralarında ve etrafında açık renkle yapılmış serbest fırça çiçek kompozisyonları vardır. Yine yazının etrafı güzel çiçekli bir pervâz ile çevrelenmiştir (İmaj no.: 00032858001) (bkz. Görsel 15).

Çeşitli Kurum ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Eserleri

Ankara Türk Ocağı Teşhir Salonu'nda erkek-dişi iki kıt'asının var olduğu bildirilir (Envanter no.: 852-853) (Çığ, 1958, s. 163; Mesara, 1998, s. 23-24). Lakin Meryem Nazan Türkoğlu yapmış olduğu araştırmalarda şimdi Resim Heykel Müzesi'ne dönüştürülmüş olan yapının envanterinde bu eserlere rastlamamıştır. Türk Ocağı'nın ilk önce Mili Eğitim Bakanlığı'na sonra da Kültür Bakanlığı'na devredilmesinden dolayı bazı eserlerin başka yerlere nakledilmiş olabilecekleri belirtildiyse de bir kayıt tespit edilememiştir (Türkoğlu, 2011, s. 22).

Avukat Halil Ethem Arda Koleksiyonu'ndaki bir erkek iki dişi ta'lik kıt'a (Çığ, 1958, s. 163; Serin, 1995, s. 95-96).

Hasan Fehmi Enata Koleksiyonu'ndaki bir erkek iki dişi ta'lik kıt'a (Çığ, 1958, s. 163; Serin, 1995, s. 95-96).

Bahaeddin Ersin'de bir adet dişi oyma kıt'a (Çığ, 1958, s. 163).

Nureddin Rüştü Büngül Koleksiyonu'nda yer aldığı *Eski Eserler Ansiklopedisi*'nde neşredilen fotoğrafından anlaşılan bir çiçek resmi (Serin, 1995, s. 95-96).

Heykeltraş Mesrur İzzet'te ve Eski Eserler Müzesi Kütüphanesi'nde üç adet ta'lik levha (Uzluk 1957, s. 53).

Keçecizâde Reşad Fuad Bey'de Fahrî oyması bir keşkül (Çığ, 1958, s. 163; Uzluk, 1957, s. 53).

Mısırlı Prens Saîd Halim Paşa'da bir enfiye kutusu (Çığ, 1958, s. 163; Uzluk, 1957, s. 53).

Bursalı Hezarfen Değirmencizâde Hacı İbrahim Efendi'de *Nasihât-ı Hukemâ* adlı eser (Çığ, 1958, s. 163; Uzluk 1957, s. 53).

Eski nâfia nâzırlarından Prens Abbas Halim Paşa'da da bir parça Fahrî oymaları olduğu bilirse de bugün nerede oldukları meçhuldür (Çığ, 1958, s. 163; Uzluk 1957, s. 53).

Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu'ndan bir adet dişi oyma ta'lik kıt'a (Envanter no.:2) (Çığ, 1958, s. 163; Serin, 1995, s. 95-96).

Fahrî Bursevî ketebeli ta'lik hatla Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yazılmış Arapça bir *Methiye*'si vardır (Lot no.: 147) (Portakal, 2008, s. 106) (bkz. Görsel 16).

David Brunetti Fotoğraf Arşivi'nde⁹ bulunan Bursalı Fahrî'ye ait ikişerli iki kıt'adan oluşan mail Farisi ta'lik oyma. Sayfa üç kısım olarak tasarlanmıştır. Tasarım dışarıdan içe-

riye doğru yapılmış ve yazı zemini altınla bitkisel motiflerle bezenmiş ve nohudî renk bir pervaz cetvel ile çevrelenmiştir. Yazı kısmının bitiminde mavi renkli geniş bir pervaz üzerinde sağdan sola yukarı mail, ince altın cetvellerle ayrılmış on dört adet dikdörtgen kutucuk içine yazılmış iki satırdan oluşan ta'lik yazılar bulunur. Son olarak bu kısmı kiremit ve nohudî renklerin ağırlıklı olduğu üzeri nefli taraıklı bir ebru takip etmektedir (bkz. Görsel 17).

Müzayede Sitelerinde Tespit Edilen Eserleri

Sotheby's Müzayede Sitesi'ndeki nadir bir albümünde bulunan Bursalı Fahrî'ye ait ikişerli üç kıt'adan oluşan mail Farisi ta'lik oyma. Eserde yazı nohudî renk zeminde altınla uygulanmış serbest çiçek kompozisyonu üzerine yine altınla ta'lik oyma bulunmaktadır. Etrafı altın cetvel ve ebru ile çerçevelemiştir (Lot no.: 57) (bkz. Görsel 18, Görsel 19, Görsel 20).

Sotheby's Müzayede Sitesi'nin arşivinde bulunan dört satır mail Farisi ta'lik oymada "Fahrî bin Veliyyu'l-Burusevî" ketebesi bulunmaktadır. Kahverengi zemin üzerine altın yazının etrafı beyne's-sütura alınmıştır. Sağ üstte bulunan üçgen koltuk içinde yavruağzı zemin üzerinde katı ile helezonik çiçeklerden yapılmış serbest bir kompozisyon vardır. (Lot no.: 98) (bkz. Görsel 21).

Kent Antiques Limited Müzayede Sitesi'nde bulunan Fahrî ketebeli eser Fahrî'nin şimdiye dek rastladığımız eserleri içerisinde en nâdide olanlarındandır. Koyu kahve zemin üzerinde beyne's-sütura alınmış sağdan sola yukarı mail dört satırdan oluşur. Gördüğümüz diğer yazı oymalarından farklı olarak burada satırların oymasında iki farklı renk kullanılmıştır. Yazı zemininin satır aralarında ve etrafında açık renkle yapılmış serbest fırça çiçek kompozisyonları vardır. Yine yazının etrafı güzel bir çiçek kompozisyonundan oluşan kalın bir pervaz ile çevrelenmiştir (bkz. Görsel 22, Görsel 23)¹⁰.

9 Eserin görselinin bulunduğu sitede David Brunetti bu albüm sayfasını tespit ettiği kaynağı belirtmemiş olup, yalnızca "Bursalı Fahrî ketebeli albüm sayfası, 17. yüz yılın son çeyreği" açıklamasında bulunmuştur.

10 Lot numarası tespit edilememiştir. Fotoğrafın tespit edildiği kaynaktan özel bir koleksiyonda olduğu belirtilmiştir.

Görsel 14

RISD Museum (Rhode Island School of Design) Koleksiyonu'ndaki bir şiir albümünde bulunan Fahrî ketebeli sağdan sola mail Farisi ta'lik oyma. (Obje no.: 17. 500) Kaynak: https://risdmuseum.org/art-design/collection/paper-cut-poetry-album-17500?return=%2Fart-design%2Fcollection%3Fsearch_api_fulltext%3Dfahri%2Bof%2BBursa%26field_type%3DAll%26op%3D Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 15

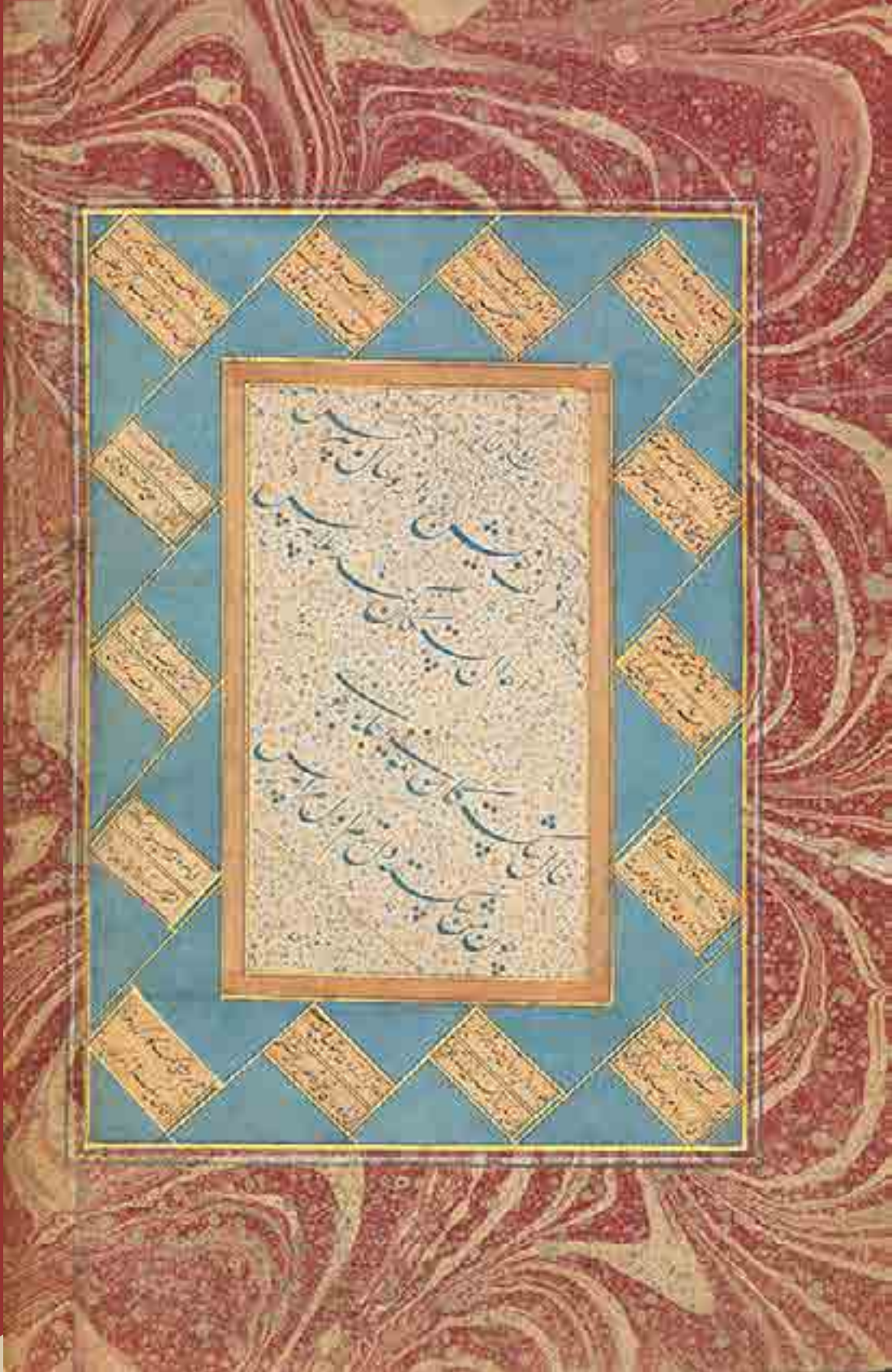
British Museum Koleksiyonu'nda bulunan Fahrî'nin satır araları çiçek motifleriyle süslenmiş nesta'lik kıta. (İmaj no.: 00032858001) Kaynak: <https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00032858001> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 16

Fahrî Bursevî ketebeli ta'lik hatla Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yazılmış Arapça bir Methiye'si. (Lot no.: 147).

Görsel 17
David Brunetti Fotoğraf
Arşivi'nde bulunan
Bursalı Fahrî'ye ait
ikişerli iki kıtadan
oluşan sağdan sola
mail Farsî ta'lik oyma.
Kaynak: <http://www.brunettiphotography.com/gallery/islamic-calligraphy/#jp-carousel-649> Erişim
tarihi: 24.06. 2020.

Görsel 19
Sotheby's Müzayede Sitesi'ndeki nadir bir albümünde bulunan Bursalı Fahrî'ye ait ikişerli üç kıt'adan oluşan sağdan sola mail Farisî ta'lik oymadan detay. Kaynak: <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/lot.57.html/2010/arts-of-the-islamic-world-110223> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 20

Sotheby's Müzayede Sitesi'ndeki nadir bir albümünde bulunan Bursalı Fahrî'ye ait ikişerli üç kıt'adan oluşan sağdan sola mail Farisî ta'lik oymadan detay. Kaynak: <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/lot.57.html/2010/arts-of-the-islamic-world-110223> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 21
Sotheby's Müzayede Sitesinde bulunan Fahrî oymasının ketebe kaydı. (Lot no.: 98). Kaynak: <https://www.lotsearch.de/lot/a-rare-quaternion-in-decoupage-calligraphy-signed-by-fahri-of-bursa-21203786> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Görsel 23

Kent Antiques Limited Müzayede sitesinde bulunan Fahrî ketebeli eserden detay. Kaynak: <https://www.kentantiques.com/art/calligraphy.php> Erişim tarihi: 14. 04. 2020.

Sonuç

Bursalı bir katı' sanatçısı olan Fahrî Çelebi XVI. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış çok önemli bir kâğıt oymacısıdır. Heratlı katı' üstatlarından çok daha usta olduğu zamanın müellifleri tarafından bildirilmiştir. Bursa'nın sanat belleği açısından böylesine önemli bir kişinin eserlerinin gün yüzüne çıkarılması ve tespit edilen eserlerinin topluca kayıt altına alınıp değerlendirilmesi şehrin kültür sanat tarihi açısından önemlidir. Katı' sanatının hat, cilt ve tezhip gibi diğer önemli sanat kollarıyla iç içe bir sanat kolu olması hasebiyle; bu sanatı vukufiyetle yerine getiren Bursalı Fahrî Çelebi için hezarfen denilse sezâdır.

Sanatını kimden öğrendiği, yetiştirdiği talebeler olup olmadığı hususunda kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadığımız Fahrî'nin tespit edebildiğimiz eserlerinin her biri birer sanat eseri olmasının yanı sıra XV. yüzyılda Herat'ta müstakil bir sanat kolu haline gelen kâğıt oymacılığının Anadolu'daki durumunu göstermesi açısından mühim belgeler niteliğindedir. Katı' sanatı XIV. yüzyılda Anadolu Selçuklularının bir devamı olan Beylikler dönemindeki kitap kaplarının içlerinde nadir olarak görülse de, Osmanlılara gelişi XVI. yüzyıl başlarındadır. Dolayısıyla Fahrî Çelebi'nin Anadolu'daki Katı' sanatının gelişmesinde önemli rol oynadığı aşikârdır.

Elimize ulaşan çalışmalarından sanatçının, daha çok İmâd-i Hasenî'nin yazı uslubunda oyulmuş Farisî oyma eserler meydana getirdiğini görmekteyiz. Fahrî'nin katı' yazıdaki ustalık ve bu eserlerin kalemle yazılmış eserlerden ayırt edilemeyecek vukufiyette kesilmiş olmaları onu özgün kılan bir özelliktir. Fahrî'ye atfedilen, yazı dışında meydana getirdiği bahçe tasvirleri, şükûfeler ve vazoda çiçekler gibi eserlerini incelediğimizde aynı ustalıkla karşılaşırız. Sanatçı bu tarz eserlerinde daha çok karanfil, lale, gül, sümbül, yasemin gibi natüralist üslupta çiçekler kullanmayı tercih etmiştir. Yeşili bol çimenler üzerinde tasvir ettiği serviler ve diğer ağaç türlerinden mürekkep bu bahçe tertipleri oldukça etkileyicidir. Yazılı eserlerinde tek katlı oymalar kullanılırken yazı dışındaki eserleri çok katlı katı'lardan oluşur. Tespit edilen eserleri içerisinde yazılı oymaları ağırlıktadır.

Çalışmamız esnasında Fahrî'nin daha önce yazılı kaynaklarda geçmeyen ve şimdi RISD Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan dört eseri ve çeşitli müzayede kuruluşları tarafından artırmaya çıkarılmış dört eseri ve David Brunetti Fotoğraf Arşivi'nde bulunan bir eseri tespit edilmiştir. Bu çalışma, Bursalı Fahrî Çelebi'nin tespit edebildiğimiz eserlerine bir pencere açmaktan öte bir iddia taşımamaktadır.

Kaynakça

- Alparslan, A. (2000). İmâd-i Hasenî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt. 22, s. 169-171). İstanbul: TDV Yayınları.
- Arseven, C. E. (1983). Katı'. *Sanat Ansiklopedisi* (Cilt. 2, s. 980). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bağcı, S. (2018). Vassal Kalender Paşa'nın Eserlerini Takdimi: Üç Osmanlı Murakkasının Mukaddimesi, *Filiz Çağman'a Armağan*. İstanbul: Lale Yayıncılık.
- Çağman, F. (1976). XV. Yüzyıl Kâğıt Oymacılık Eserleri. *Sanat Dünyamız*, 8, 22-27.
- Çağman, F. (2002). Katı'. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt. 25, s. 32-35). Ankara: TDV Yayınları.
- Çığ, K. (1958). Türk Oymacıları ve Eserleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, 159-164.
- Demiriz, Y. (2005). *Osmanlı Kitap Sanatında Doğal Çiçekler*. İstanbul: Yorum Sanat ve Yayıncılık.
- Derman, M. U. (2019). *Ömrümün Bereketi: 2*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Donuk, S. (2016). *Türk Edebiyatında Vefeyâtname ve İsmail Belîğ'in Güldete-i Riyâz-ı İrfânı*. Ankara: Gece Kitaplığı.

- Edhem, H. (1970). *Türk Resim Sanatı Tarihi Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Evliya Çelebi. (1314). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Cilt. 2, s.13). İstanbul: İkdam Matbaası.
- Gelibolulu Mustafa Âli. (2012). *Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları (Menakıb-ı Hünerveran)*. M. Cunbur (Yay. haz.). İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Habib. (1305). *Hat ve Hattatan*. İstanbul.
- Jacob, G. (1964). Fahrî. İslam Ansiklopedisi içinde (Cilt. 4, s. 447). İstanbul: MEB Yayınları.
- Karatay, H. (2008). *Hattat Divân Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kepecioğlu, K. (2009). Fahrî Çelebi. *Bursa Kütüğü* içinde (Cilt. 2, s. 85-86). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Koçu, R. K. (1971). Fahrî, *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt. 10, s. 5486-5487). İstanbul: Koçu Yayınları.
- Mesara, G. (1998). *Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı)* (2. bs.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ovalıoğlu, İ. (2007). *Arşivin Rengi Osmanlı Belgelerinde Ebru ve Etiket*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öcalan, H. B. (2009). Seyahatnâme'ye göre ruhaniyetli şehir Bursa (2. bs). Ankara: Bursa İl Özel İdare Yay.
- Özkeçeci, İ. ve Özkeçeci Ş. B. (2007). *Türk Sanatında Tezhip*. İstanbul: İlhan Özkeçeci Yayınları.
- Özsayiner, Z. C. (1994). Mevlevî Hattatlar. *Antik Dekor Dergisi*, 23, 126-129.
- Portakal, R. (2008). Şevket Rado Hat ve Kitap Koleksiyonu. İstanbul: Bilnet Matbaacılık ve Reklamcılık A. Ş.
- Rado, Ş. (1984). *Türk Hattatları*. İstanbul: Tifdruk Matbaacılık.
- Serin, M. (1995). Fahrî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 12, s. 95-96). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tahir, M. (1918). Bursalı Oymacı Fahrî. *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi*, 2(18), 351-352.
- Türkoğlu, M. N. (2011). Türk katı' Sanatı ve Sanatçılarından Örnekler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Uzluk, Ş. (1957). *Mevlevilikte Resim ve Resimde Mevleviler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.